

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Снежана Христова Николова

относно дисертационен труд на тема „Ролята на вълшебните приказки в процеса на социализация и изграждане на половата идентичност при децата в предучилищна възраст”

**за присъждане на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика
(Предучилищна педагогика)**

Докторант: Теодора Спиридон Мелиста

Научен ръководител: проф. д-р Лучия Малинова Ангелова

1. Актуалност на проблема

Един от най-важните периоди в живота на човека е неговото детство. Тогава личността се поддава в най-голяма степен на културни и социални влияния и обучение. Понятието социализация в най-общ смисъл се определя като различното влияние на средата върху индивида. В този процес детето се приобщава към обществения живот на групата, учи се да разбира културата на общността, да има поведение, съобразено с пола, да утвърждава себе си. Ранната активна социализация е в основата на бъдещото развитие на личността. Основна роля в социалното и културното израстване на детето, наред със семейството, има обществото. Чрез социализацията се достига до приемане на общоприети ценности и усвояване на тяхната специфика. Независимо, че трябва да се прави разграничение между полова идентичност и сексуална ориентация, в съвременното все по-често се наблюдава публично експониране на модели на поведение, които „рушат стереотипи“ по отношение на биологично ясно определената принадлежност. Целенасочено се преминават различни граници на общоприетото – смяна на пол, полова неопределеност, демонстриране на сексуална различност и др. В този контекст темата на дисертационната разработка безспорно е актуална и интересна.

В представения дисертационен труд се цели да се направи оценка на „процеса на социализация и придобиване на полова идентичност” при децата от предучилищна възраст като се използва въздействието на вълшебни приказки.

За целите на разработката Теодора Мелиста насочва своите проучвания към

оценката на социалното поведение и полова идентичност на 4 – 5-годишните деца, като е потърсено мнение и от техните родители и учители преди и след повтарящо се излагане на стимулите на вълшебните приказки.

2. Познаване на проблематиката от докторанта

В увода са поставени акцентите на дисертационния труд – посочена е актуалността на изследваната проблематика, обоснован е изборът на темата, като са маркирани целта, методите и материалите на изследването.

В първата част докторант Мелиста представя задълбочен и компетентен преглед на литературните източници, кореспондиращи с изследвания проблем. Демонстрира се информираност по отношение на социализацията, като са поместени:

- ✓ Теории за социализацията – Социална структура и развитие на личността на Hurrelmann, Моралното развитие на Колберг, Етика на грижата на Гилиган, Психоаналитичната теория на Ериксон, Социалния бихевиоризъм на Мид и др.;
- ✓ Етапите на социализация и видове социализация;
- ✓ Социални институции, имащи роля при социализацията – семейство, партньорска група, училище, средства за масова комуникация, религия и пр.

В нарочен параграф е отделено внимание на въпроса за конфигурацията на пола, като се прави опит за разграничение на термините „пол“, „секс“, „джендър“. Застъпена е Психоаналитичната теория на Фройд и ролевите модели. Отделено е място на теорията за социалното обучение, според която децата придобиват ролите си чрез непосредствено наблюдение и имитация и демонстрират определени поведения, съобразени с пола. Очертан е неврофизиологичен и лингвистичен прочит на половете. Разгледано е също и влиянието на медиите (интернет, телевизия, музика) при изграждане на полови стереопити.

В края на първа част, в отделни параграфи са представени приказките, целта на изследване и хипотезите.

3. Характеристика на дисертационната разработка

Дисертационният труд е разработен в обем от 180 компютърни страници, от които 146 страници основен текст, 13 страници библиография и 21 страници с приложения. В съдържателно отношение се състои от увод, четири части – Въведение, Методи, Резултати, Дискусия и Препоръки.

4. Методика и организация на изследването

Във Втора част на дисертационния труд се представя дизайнът на

изследването. В съдържателно отношение то включва участниците в изследването, материалите и процедурата на проучването, както и методите за вземане на проби и методите за анализ на данните. Тук липсва ясното открояване на задачите на изследването.

Методиката е описана подробно и коректно, а това дава ясна картина за последователността и характера на проведеното изследване.

В експеримента участват 100 деца с типично развитие на 4 – 5-годишна възраст, посещаващи държавни и частни детски градини. Избраната методика на изследването дава възможност да се постигне формулираната цел и да се проверят поставените хипотези. Използвани са шест популярни вълшебни приказки, представяни ежедневно на децата в продължение на два месеца като са редувани и поднасяни по различен начин – разказване, представление, пеене, рисуване на героите, обсъждане, други дейности, базирани на сюжетните линии, избрани от преподавателите. За измерване на социалното поведение е използвана Скалата за поведение на децата (Ladd & Profilet, 1996), а за регистриране на половата идентичност е използвана 34-точковата Скала за самооценка на половата идентичност на Еган и Пери (2001; Yu, Xie & Shek, 2012).

Количествените данни се допълват от качествени данни, получени от полуструктурирано интервю с децата, родителите и учителите. Използването на интервю като допълващ метод е добро решение на докторант Мелиста. Събраните емирични данни дават възможност да се проследи мнението на учители и родители по отношение социалното поведение и полова идентичност на децата.

Получените резултати са обработени чрез статистически софтуер за анализ на данни SPSS версия 23.0. Осъществена е и статистическа проверка на значимостта чрез T-Test и корелационен тест на Пиърсън за определяне на отношенията между различните променливи и отговори на изследователските хипотези.

В третата част – Резултати, е представена описателна статистика (от параграф 3.1.1. Скала за идентичност на половете, до параграф 3.1.2. Скала за поведение на детето, със съответните подпараграфи) и диференциална статистика (на родители – параграф 3.2.1.; на учители – параграф 3.2.2. и на деца – параграф 3.2.3.)

Теодора Мелиста успява да получи достоверни доказателства за четирите хипотези. Втора и четвърта хипотеза са доказани напълно, а първа и трета хипотеза се доказват частично. Анализът на данните от изследването е представен на количествено ниво, в таблици и графики, отразяващи статистически достоверните

данни и е компетентно интерпретиран.

Изводите от анализа на хипотезите имат своята логическа обосновка. Докторант Мелиста стига до заключението, че има силна положителна връзка между половата типология и половата удовлетвореност; между половата удовлетвореност и чувствания натиск за полов конформизъм и между чувствания натиск за полов конформизъм и вътрешно груповия фаворитизъм.

Дискусията в дисертационната разработка показва значимостта на вълшебните приказки за социализацията на децата, тъй като те показват какво обществото очаква от индивидите като социално поведение или полова идентичност.

От направените в третата и четвъртата част на дисертационната разработка анализ и дискусия на получените данни се вижда, че Теодора Мелиста има компетентност за самостоятелно и коректно интерпретиране на резултатите във връзка с поставената цел и формулираните хипотези. Констатациите на докторанта са по посока, че половата типология и половата удовлетвореност имат по-високи средни стойности след интервенцията. Учителите и родителите смятат, че агресивното поведение на децата има много по-ниски стойности след интервенцията.

5. Забележки и препоръки:

✓ Според мен, разработката би спечелила ако в първа част са обособени параграфи, без надребняване на подпараграфи с минимално съдържание.

✓ Би било подходящо параграф 1.4. Цел на изследването и параграф 1.5. Хипотези да се включат към втората част на разработката, където са описани респондентите, процедурата на изследването и методите. Параграф 2.6. би трябвало да е Статистически методи за анализ на данните, а не Анализ на данните, тъй като анализът е направен от докторанта в трета част на разработката – Резултати.

✓ Считаю, че разработката щеше да придобие по-балансиран характер, ако към параграф 1.3. Приказки от първата част на разработката е представено и съдържанието на използваните в изследването приказки, вместо те да се описват подробно във втората част (параграф 2.2. Материали).

✓ В съдържанието на дисертацията фигурира част 5 Препоръки, а в текста на разработката такива препоръки липсват. Липсват и ясно формулирани приноси на дисертационния труд.

Към докторант Мелиста имам следния въпрос: В дисертацията са представени „демографски променливи” на родителите като образователно ниво, заетост, етнически произход, здравни проблеми, сексуална ориентация, месечен доход.

Оказват ли влияние тези параметри върху констатациите на родителите относно социалното поведение и половата идентичност на техните деца?

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е разработен на 35 страници. В него са пропуснати едни от задължителните атрибути – съдържание на разработката, теоретичните постановки по проблема. Излишно е представянето на съдържанието на използваните в изследването вълшебни приказки, разположено на 10 страници. Липсват конкретизирани приноси и публикации по разглежданата тема. Независимо от това, текстът на автореферата отразява съществените моменти, основните резултати и изводи от дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Считам, че дисертационната разработка е в съответствие с изискванията за написване на подобен род научни трудове. Изводите от направеното изследване са коректни.

Независимо от направените забележки, общата ми оценка за дисертационния труд и автореферата е положителна. Това ми дава основание да предложа на Уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на СУ „Св. Климент Охридски” в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика (*Предучилищна педагогика*) на Теодора Спиридон Мелиста.

17.03.2019 г.

гр. Шумен

проф. д-р Снежана Николова